

PROCJENA STANJA PRIRODE I UPRAVLJANJA PRIRODNIM RESURSIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Koncept sadržaja Procjene

Polazne osnove

Osnovna polazišta projekta su:

1. Priroda Bosne i Hercegovine (BiH) se karakteriše visokim stepenom raznolikosti.
2. Stanje prirode BiH ovisi o intenzitetu djelovanja direktnih pritisaka (degradacija staništa, eksploatacija, zagađenje, klimatske promjene, invazivne vrste) i indirektnih pritisaka (društvene aktivnosti i pojave koje rezultiraju direktnim pritiscima na prirodu).
3. Buduće stanje prirode BiH ovisi o uravnoteženom upravljanju materijalnim, nematerijalnim i regulatornim koristima od prirode.

U svrhu postizanja jednakog razumijevanja termina unutar široke grupe interesnih strana, ovaj Koncept će slijediti sljedeći terminološki okvir¹:

TERMINOLOŠKI OKVIR KONCEPTA PROCJENE

Izvor: Millenium Ecosystem Assessment (2005)	Izvor: Global assessment on biodiversity and ecosystem services (2019)	Domaći termini u Konceptu i u upotrebi
ECOSYSTEM SERVICES	NATURE'S CONTRIBUTION TO PEOPLE (NCP)	EKOSISTEMSKE USLUGE / KORISTI OD PRIRODE
Provisioning	Material NCP	Prirodni resursi
Cultural	Non-material NCP	
Regulating and Supporting	Regulating NCP	Uključuju: opštekorisne funkcije šuma

¹ U domaćoj terminologiji postoji preklapanje korištenih termina, uključujući termine priroda i biološka raznolikost. U daljem postupku *Procjene* će se analizirati definicije i odnos korištenih termina.

I Obim Procjene, geografsko područje, obrazloženje, korist i pretpostavke

A Obim Procjene

Strateškim dokumentima Bosne i Hercegovine za zaštitu biološke i pejzažne raznolikosti ² definisan je kvalitet ove raznolikosti na nivou gena, vrsta i ekosistema, te su identifikovani tipovi ekosistema koji pružaju ključne koristi stanovništvu BiH.

Cilj *Procjene* je utvrđivanje stanja i trendova biološke raznolikosti, stanja i trendova ekosistemskih usluga, uzročno-posljedične povezanosti između pritisaka i trendova, te njihov utjecaj na kvalitet života ljudi u BiH.

Procjena stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima je ključni dio projekta čiji je osnovni cilj uspostava stalne saradnje i dijaloga između donosilaca odluka i naučne zajednice, kada se radi o zaštiti, održivoj upotrebi i raspodjeli sredstava koja potiču od korištenja biološke raznolikosti u BiH.

Procjena stanja prirode će se odnositi na sve tipove prirodnih ekosistema u BiH, dok će procjena stanja upravljanja u obzir uzeti prvenstveno one tipove ekosistema koji pružaju ključne koristi stanovništvu BiH³.

Procjena će analizirati stanje znanja o dosadašnjim, trenutnim i budućim interakcijama između ljudi i prirode u BiH, uključujući uočavanje potencijalnih važnih prekretnica, povratnih veza i elemenata održivosti, kada su te interakcije u pitanju.

Vremenski okvir *Procjene* obuhvatit će trenutno stanje, trendove (najkasnije od 2000. godine) i buduće projekcije sa fokusom na narednih 30 godina (do 2050. godine). Za analizu socio-ekoloških sistema, u kontekstu *Procjene stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima u BiH*, koristiće se IPBES⁴ konceptualni okvir⁵. *Procjena* se u metodološkom smislu bazira na principima i metodama u generičkim IPBES dokumentima⁶, a prije svega na IPBES uputstvu za pripremu procjena ⁷.

Procjena će se baviti sljedećim ključnim pitanjima:

- a) Koliko i na koji način priroda i korištenje prirodnih resursa doprinose: 1. osiguranju sredstava za život, 2. kvalitetu života i 3. održivom razvoju u BiH?
- b) Kakvi su status, trendovi i budući scenariji stanja prirode i korištenja prirodnih resursa u BiH?
- c) Koji razvojni (proizvodnja i potrošnja dobara, potrebe za energijom, turizam, itd.) i društveni pritisci (demografska kretanja, socio-politički procesi itd.) i na koji način, direktno i indirektno utiču na stanje i trendove prirode i prirodnih resursa u BiH?
- d) Koje su postojeće i potencijalne opcije za unapređenje različitih sektorskih politika, intervencija, investicija i upravljačko-institucionalnih aranžmana za veći doprinos prirode i prirodnih resursa održivom razvoju BiH?
- e) Koje nedostatke u praksi i znanju treba otkloniti da bi se unaprijedio proces donošenja odluka u cilju poboljšanja stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima u BiH?

² NBSAP BiH 2008 – 2015, NBSAP 2015 – 2020, <https://www.cbd.int/>

³ Peti i Šesti izvještaj Bosne i Hercegovine prema CBD, <https://www.cbd.int/>

⁴ IPBES - Međuvladina platforma za biodiverzitet i ekosistemske servise

⁵ Decision IPBES-2/4: Conceptual framework for the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.

⁶ Generic scoping report for the regional and subregional assessments of biodiversity and ecosystem services, IPBES/3/18, Annex III.

⁷ IPBES Guide on the production of assessments: <https://ipbes.net/guide-production-assessments>

B Geografsko područje Procjene

Procjenom će biti obuhvaćena Bosna i Hercegovina. BiH je država sa složenom, decentraliziranom političko-administrativnom strukturom i više nivoa vlasti, koja se sastoji od dva entiteta (Federacija BiH /FBiH/ i Republika Srpska /RS/) i Distrikta Brčko. Federacija BiH se sastoji od 10 kantona u kojima se nalazi 95 jedinica lokalne samouprave (79 općina i 16 gradova). U Republici Srpskoj se nalazi 8 gradova i 57 opština, što ukupno čini 65 jedinica lokalne samouprave. U geopolitičkom kontekstu, pridruživanje Evropskoj Uniji (EU) je prepoznato od strane svih političkih aktera u BiH kao prioretni strateški cilj države.

Bosna i Hercegovina je smještena u jugoistočnoj Evropi, na Balkanskom poluostrvu. Odlikuje se visokim stepenom biološke raznolikosti, a visok stepen endemičnosti i reliktnosti daje joj poseban značaj kako na evropskom, tako i na globalnom nivou. BiH ima tri klimatske regije (alpska, kontinentalna i mediteranska) i specifičnu geomorfološku strukturu. Raznolikost ekoloških faktora na horizontalnom i vertikalnom profilu Bosne i Hercegovine rezultirala je visokom raznolikošću ekosistema, pejzaža i prirodnih vrijednosti na našem prostoru.

C Obrazloženje potrebe za Procjenom

Bogatstvo biološke raznolikosti, osiguranje kontinuiteta funkcija i kvaliteta usluga ekosistema predstavljaju osnovu za razvoj ekonomije i preduslov za kvalitetan život ljudi širom svijeta. S druge strane, rast ljudske populacije, zagađenje vazduha, vode i zemljišta, širenje invazivnih vrsta, te stalno povećanje eksploatacije resursa uzrokuju gubitak prirodnih staništa, gubitak biološke raznolikosti i klimatske promjene. Jasno je da pomenute promjene u prirodi utiču na kvalitet ljudskog života. Nasuprot tome, očuvana priroda/biološka raznolikost doprinosi održivom razvoju i smanjenju siromaštva, regulaciji klime, smanjenju efekta stakleničkih plinova, te održavanju kvaliteta vazduha, vode i hrane.

U cilju kompletiranja podataka o stanju biološke raznolikosti za potrebe donošenja što kvalitetnijih odluka o održivom korištenju prirodnih resursa, Međuvladina platforma za biološku raznolikost i usluge ekosistema (IPBES) nastoji uspostaviti i ojačati dijalog između naučne zajednice i donosilaca političkih odluka. Kako IPBES konceptualni okvir, u metodološkom smislu, predstavlja osnovu za realizaciju *Procjene stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima u BiH*, kroz ovaj projekat će se prikupiti dostupni podaci o stanju biološke raznolikosti i usluga ekosistema u BiH, analizirati direktni i indirektni pritisci na prirodne resurse i postojeći modaliteti upravljanja i zaštite, te prikazati mogući scenariji do 2050. godine. Na taj način će donosioci odluka imati na raspolaganju naučno utemeljene argumente za donošenje odluka u pravcu održivog korištenja prirodnih resursa, a naučna zajednica dobiti precizna usmjerenja i podršku za provođenje političkih i društveno relevantnih budućih istraživanja.

Strateški ciljevi za očuvanje biološke raznolikosti pružaju sveobuhvatni okvir za aktivnosti usmjerene ka zaustavljanju gubitka biološke raznolikosti na globalnom nivou. Realizacija ovih ciljeva zahtijeva snažnu bazu znanja i jaču interakciju između naučne zajednice i donosilaca odluka. Nažalost, ta interakcija je još uvijek nedovoljna, kako na globalnom, tako i na nivou BiH. U tom smislu, projekat *Procjene stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima u BiH*, treba razumjeti i kao mogućnost za:

- a) jačanje kapaciteta za unapređenje interakcije između naučne zajednice i donosilaca odluka,
- b) prepoznavanje nedostataka u postojećim i generiranje novih znanja koja se odnose na prirodu i prirodne resurse,
- c) razvoj i korištenje instrumenata, alata i metodologija za podršku upravljačkim procesima kroz primjenu rezultata *Procjene* u sektorskim politikama.

D Koristi od Procjene

Procjena stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima u BiH će proizvesti mnogostruke ekonomske, ekološke i socijalne koristi za stanovništvo BiH. Na bazi postojećih znanja o bogatstvu biološke raznolikosti i uslugama ekosistema, te kroz razvoj naučno-političkog dijaloga i participatorno donošenje odluka očekuje se razvoj naprednijeg pristupa u upravljanju prirodnim resursima.

Takav pristup rezultirao bi mnogostrukim koristima za ljude u BiH kao što je očuvanje prirode i prirodnih resursa, unapređenje općeg kvaliteta života, sigurnost snabdijevanja hranom i vodom, ublažavanje i sprečavanje prirodnih nepogoda, otvaranje novih radnih mjesta u sferi zelene ekonomije, zaustavljanje migratornih tokova iz ruralnih područja u BiH itd. Svakako, ne treba zanemariti ni doprinos aktivnosti na zaštiti biološke raznolikosti i usluga ekosistema u BiH, svjetskoj i evropskoj bio-kulturološkoj baštini.

Procjena će analizirati opcije i alate za podršku politikama u kontekstu održivog upravljanja prirodom i prirodnim resursima. Kroz Procjenu biće predstavljeni alternativni scenariji, pozitivne studije slučaja, najbolje prakse, ali i naučene lekcije.

Važna korist se odnosi na identifikaciju trenutnih nedostataka u kapacitetima i znanju (kako u naučnoj zajednici, tako i kod donosilaca odluka), kao i prijedlog opcija za njihovo rješavanje na relevantnim nivoima. Pored navedenog, *Procjena* će ponuditi korisne informacije interesnim stranama iz javnog i privatnog sektora, te civilnom društvu.

Rezultati će sadržavati *Zaključke za donosiocje odluka* u kojima će biti istaknute ključne poruke *Procjene*. Glavne poruke će se distribuirati širokom auditorijumu putem različitih komunikacijskih kanala.

E Postojeći uslovi za Procjenu

Procjena će se zasnivati na postojećim podacima, naučnoj literaturi i drugim informacijama, uključujući i tradicionalna znanja. Informacije će biti prikupljene iz objavljene literature, uključujući i nercenziranu literaturu, prema smjernicama IPBES-a, ali i kroz institucije poput akademija nauka, istraživačkih instituta, naučnih društava i drugih istraživačkih zajednica, agencija za zaštitu okoliša, statističkih agencija, nevladinih organizacija i ostalih institucija koje raspolažu potrebnim podacima. Također će se koristiti i postojeći podaci i informacije koje posjeduju globalne, regionalne, subregionalne institucije, poput relevantnih multilateralnih sporazuma. *Procjena* će također inkorporirati sve podatke i saznanja koja nastanu tokom izrade dokumenta, kao što su nove procjene.

Autori *Procjene* će biti odabrani shodno njihovim kompetencijama ili rezultatima rada u dosadašnjem periodu, pri čemu će se voditi računa o svim aspektima složenosti društvenog uređenja u BiH. Izabrani autori će međusobno komunicirati na autorskim sastancima (Tabela 2.) u cilju osiguranja konceptualne i metodološke koherentnosti *Procjene*. Autorske grupe će u metodološkom smislu slijediti smjernice iz Uputstva za izradu procjena⁷.

II Pregled poglavlja Procjene (1-6)

Kao što je već navedeno, *Procjena* stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima u BiH će se u metodološkom smislu bazirati na strukturi koja je definisana u IPBES Generičkom koncept dokumentu procjene stanja biološke raznolikosti i ekosistemskih usluga. Dokument će imati šest poglavlja, u kojima će biti analizirane ekonomske i neekonomske vrijednosti prirodnih resursa, stanje biološke raznolikosti i ekosistemskih usluga, direktni i indirektni pritisci na prirodu, budući trendovi u zavisnosti od različitih scenarija upravljanja, kao i političke, institucionalne i upravljačke opcije za održivo upravljanje prirodom i prirodnim resursima.

Poglavlje 1: Kontekst Procjene

U prvom poglavlju će se, pored generalnog predstavljanja ekonomskog, društveno-političkog i ekološkog značaja prirodnih resursa u BiH, sa naglaskom na vrijednosti biološke raznolikosti i ekosistemskih usluga, pojasniti na koji način *Procjena stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima* odražava IPBES konceptualni okvir i doprinosi uspostavljanju platforme za kontinuirani naučno-politički dijalog u BiH. Pored toga, prikazat će se važnost *Procjene* u kontekstu globalnih političkih ciljeva kada je u pitanju zaštita biološke raznolikosti i održivo upravljanje resursima. Detaljno će biti prikazan metodološki pristup koji će se koristiti u *Procjeni*, uključujući evoluciju terminološko-konceptualnog okvira za klasifikaciju usluga ekosistema i koristi od prirode, korištenje različitih sistema znanja, te doprinos *Procjene* u prepoznavanju i prevazilaženju problema vezanih za nedostatak podataka i znanja po pitanju biološke raznolikosti i usluga ekosistema. Pojasnit će se i razlozi za klasifikaciju i izbor tipova prirodnih ekosistema na koje se odnosi *Procjena*. U ovom poglavlju će se identificirati sve relevantne interesne strane i njihovi prioriteti po pitanju informacija koje će osigurati ova *Procjena*.

Poglavlje 2: Koristi od prirode i njihov uticaj na kvalitet života

Ovo poglavlje će odražavati dijelove IPBES konceptualnog okvira koji se tiču pojmova *koristi od prirode*⁸ i *dobar kvalitet života*⁹ kao i veza između njih. U nastojanju da se sagledaju vrijednosti i koristi koje od prirode ima stanovništvo BiH, u ovom poglavlju će se utvrditi u kojoj mjeri društvo i različite interesne grupe razumiju i na koji način percipiraju pojam biološke raznolikosti i ekosistemskih usluga, te materijalnih i nematerijalnih vrijednosti koje nam osigurava priroda. Na osnovu dostupnih izvora će se utvrditi sveukupne vrijednosti prirode i usluga ekosistema (u kvalitativnom i kvantitativnom smislu), sa naglaskom na najvažnije sektore (poljoprivreda, šumarstvo, vodoprivreda, turizam, elektroprivreda, saobraćaj i dr.) koji se oslanjaju na prirodne resurse. Pored toga, utvrdit će se značaj prirodnih resursa (i sa njima povezanih vrijednosti) po pitanju različitih ekonomsko-socijalnih aspekata življenja u BiH (nivo životnog standarda, osiguranje radnih mjesta kroz tradicionalne i inovativne načine upravljanja prirodnim resursima, sigurnost u snabdijevanju hranom i vodom, snabdijevanje energijom, zdravlje, jednakopravnost, migracioni tokovi, razvoj ruralnih područja, očuvanje duhovnog naslijeđa i kulturološkog

^{8,9} Prema IPBES konceptualnom okviru (vidjeti fus notu 7)

identiteta vezanog za biološki diverzitet, zaštita tradicionalnih korisničkih prava itd.). Na osnovu utvrđenih nedostataka kod aktera pojedinih sektorskih politika po pitanju podataka i znanja o koristima od prirode i njihovom uticaju na kvalitet života u BiH, generirat će se razvoj novih pristupa u cilju boljeg razumijevanja i definisanja vrijednosti biološke raznolikosti i ekosistemskih usluga u svim sferama društveno-političkog i ekonomskog života u BiH.

U ovom poglavlju će se analizirati mogućnosti razvoja jedinstvenog metodološkog pristupa za identifikaciju i vrednovanje ekosistemskih usluga, kao i problematika dostupnosti, kompletnosti, pouzdanosti i ažuriranja podataka o materijalnim i nematerijalnim vrijednostima prirode i prirodnih resursa. Također će se utvrditi u kojoj mjeri razumijevanje i stepen utvrđenosti materijalnih i nematerijalnih vrijednosti prirode i ekosistemskih usluga (uključujući i narušavanje/smanjivanje tih vrijednosti), utiče na proces i kvalitet kreiranja pojedinih sektorskih politika. Konačno, nastojat će se utvrditi u kojoj mjeri se upravljačke odluke, te prakse upravljanja, gospodarenja i korištenja prirodnih resursa, oslanjanju na rezultate naučnih istraživanja o vrijednostima prirode i ekosistemskih usluga. Na taj način će se dobiti predstava o karakteru naučno-političkog dijaloga, te usklađenosti naučnih istraživanja sa prioritetima donosilaca odluka, zahtjevima privrednih subjekata i potrebama kompletnog BiH društva.

Poglavlje 3. Stanje prirode

U poglavlju 3 će se procijenit sadašnja znanja o stanju, dosadašnjim i projektovanim trendovima biološke raznolikosti te njihovim pozitivnim i negativnim uticajima na ključna ekosistemska dobra i usluge utvrđene u poglavlju 2. Kompleksnost biološke raznolikosti u BiH će biti analizirana na ekosistemskom, specijskom i genetičkom nivou. Izvršit će se analiza dostupnih naučnih podataka publikovanih u časopisima, saopštenih na konferencijama, izvještajima, strategijama, popularističkim člancima kao i izvorima tradicionalnih znanja.

U prvom planu će se analizirati kvalitet i kvantitet, te dostupnost i usaglašenost podataka o biološkoj raznolikosti u BiH (strukturna, funkcionalna i genetička raznolikost). U ovom prikazu kao parametri značaja/stanja biološke raznolikosti koristiće se uporedivi (dostupni) indikatori ili kvantitativni pokazatelji, kojima je moguće porediti biološku raznolikost BiH sa drugim državama ili regionima. Važno je istaći da će se uz podatke o stanju biološke raznolikosti analizirati njihov kvalitet, pouzdanosti upotrebljivost za različite strukture društva (donosioci odluka, naučna zajednica, sredstva javnog informisanja, šira javnosti i sl.) i različite sektore. Poseban akcenat će se staviti na analizu problematike naučnih istraživanja u kontekstu njihove relevantnosti za stanje i koristi od prirode.

Zajedno sa pregledom, prikazaće se i najčešće evidentirane promjene stanja biološke raznolikosti i nastojati utvrditi njihovi uzroci (direktni i/ili indirektni pritisci, uzročno posljedični odnosi sl.). Ovdje će se odgovoriti i na pitanja: da li i kako funkcioniše sistem praćenja promjena, koliko je relevantan, da li se prepoznaju kritične (prelomne) tačke promjena i sl.

Generisaće se sva znanja o endemičnim, ugroženim, rijetkim i vrijednim vrstama/ekosistemima, kao i invazivnim vrstama u BiH. Poglavlje će razmatrati kakav je trenutni status očuvanja autohtone biološke raznolikosti, koliko podataka o istom imamo i koje mjere se primjenjuju u cilju zaštite vrsta i ekosistema. U tom, kao i širem kontekstu biće analizirane javno dostupne baze podataka o stanju biološke raznolikosti u BiH.

Poglavlje 4. Direktni i indirektni pritisci u kontekstu različitih perspektiva kvaliteta života

U poglavlju 4. izvršiti će se analiza direktnih i indirektnih pritisaka na prirodu i prirodne resurse, te će se utvrditi način i obim pritisaka koji dovode do gubitka biološke raznolikosti, odnosno transformacije i degradacije prirode. Definirat će se veza pritisaka sa socijalnim, kulturnim, političkim i ekonomskim stanjem u BiH. Na temelju analize napraviti će se procjena stanja, trendova i dinamike pritisaka. Rezultati analize pritisaka u ovom poglavlju, zajedno sa različitim opcijama upravljanja (poglavlje 6) daju različite scenarije za biološku raznolikost do 2050 (poglavlje 5). Primjenjujući metodologiju i konceptualni okvir IPBES-a, poseban naglasak se stavlja na pritiske na prirodu i koristi od prirode kao temelje za dobru kvalitetu života.

Milenijumska procjena ekosistema¹⁰ definiše pet direktnih pritisaka na biološku raznolikost, a to su: konverzija (degradacija prirodnih) staništa, prekomjerna eksploatacija resursa, zagađenje, invazivne vrste i klimatske promjene.

IPBES Globalna procjena biodiverziteta i ekosistemskih usluga¹¹ posebnu pažnju daje uticaju indirektnih (socio-ekonomskih) pritisaka na biološku raznolikost. U BiH ovi pritisci potiču iz tranzicijskih procesa, a očituju se kroz način i stepen primjene prava, način korištenja prirodnih resursa, demografske promjene, kvalitet edukacije i druge socio-ekonomske karaktere.

Kao važan indirektni pritisak, u ovom poglavlju će se obraditi nivo implementacije zakonske regulative u različitim sektorima, kvaliteta postojećih mehanizama (uključujući proces izdavanja okolinske dozvole), inspekcijски nadzor, nadležnosti i provedba postojećih strategija i planova. U praksi je evidentna prisutnost doze kriminaliteta kroz mito i korupciju, što za posljedicu ima ekspanziju ilegalnih aktivnosti tj. neplansko korišćenje prirodnih resursa. Razmotrit će se kako institucionalni i upravljački aranžmani indirektno doprinose promjenama biološke raznolikosti i usluga ekosistema.

Nadalje, poznata je činjenica da u BiH postoji evidentan manjak naučnih podataka relevantnih za donošenje odluka u održivom upravljanju prirodom, kao i stručnih institucija i kadra. Nedostatak kontinuiranog financiranja rezultira nedostatkom kapaciteta za monitoring biološke raznolikosti.

Nizak nivo javne svijesti o potrebi očuvanja biološke raznolikosti je primjetan na svim nivoima, te djeluje kao indirektni pritisak. Ovo poglavlje će pojasniti termine svijest i znanja o prirodi i prirodnim resursima. Poglavlje će razviti ujednačeno razumijevanje termina u različitim interesnim grupama (naučna zajednica, donosioci odluka, korisnici prirodnih resursa, sredstva informisanja, učesnici obrazovnog procesa itd.). Procjenit će se kvalitet edukacije na svim nivoima, kao i uzroci utvrđenog stanja u BiH.

Znanja o biološkoj raznolikosti nisu dovoljno integrirana u politike, programe, planove i aktivnosti relevantnih sektora. Jedan od uzroka je nedostatak komunikacije između agencija, institucija, organizacija, naučnika, nevladinih organizacija i donosilaca odluka. U ovom poglavlju će se analizirati način i intenzitet komuniciranja relevantnih subjekata.

¹⁰ Millennium ecosystem Assessment (2005), <https://www.millenniumassessment.org/en/index.html>

¹¹ Global assessment on biodiversity and ecosystem services (2019), <https://ipbes.net/global-assessment-report-biodiversity-ecosystem-services>

Gubitak tradicionalnih znanja i praksi, kao posljedica demografskih kretanja, predstavlja jak indirektan pritisak na održivo upravljanje prirodom i prirodnim resursima. U ovom poglavlju će se procijeniti status tradicionalnih znanja i praksi, te uzroci njihovog gubitka.

Pored navedenih, poglavlje 4 će identificirati i utvrditi status i trendove ostalih direktnih i indirektnih utjecaja na biološku raznolikost, koji se u *Procjeni* identificiraju kao relevantni.

Poglavlje 5. Scenariji biološke raznolikosti i usluga ekosistema

Poglavlje 5 će primijeniti sve komponente IPBES konceptualnog okvira za *Procjenu* u Bosni i Hercegovini. Prema IPBES-u, kvalitetne i informisane odluke o prirodi/prirodnim resursima se zasnivaju na naučnim i stručnim podacima o stanju i trendovima biološke raznolikosti.

Jedan od zadataka *Procjene* je da pripremi moguće scenarije stanja biološke raznolikosti BiH do 2050, u vezi sa načinom donošenja upravljačkih odluka.

Osnova za moguće scenarije je sadržaj poglavlja 2, 3, 4 i 6. Scenariji će se fokusirati na ključna pitanja s kojima će se društvo suočiti u narednih 30 godina. U pripremi scenarija će se analizirati integrisana i sveobuhvatna interakcija između društva i prirode, uključujući povratne informacije, sinergije, vremenske odgode, prekretnice, otpornost, međuregionalne odnose i kompromise.

U poglavlju 5 će biti integrisana uloga svih faktora koji direktno ili indirektno utiču na stanje prirode (poglavlje 4) i utjecaj različitih opcija upravljanja (poglavlje 6) na stanje prirode i prirodnih resursa.

Poglavlje će istražiti različite puteve BiH ka održivom razvoju, sa aspekta očuvanja prirode i korištenja prirodnih resursa, sukladno SDG ciljevima. To uključuje analizu trendova direktnih i indirektnih pritisaka, ulogu njihovih međusobnih veza, kompromise i adaptivno ponašanje društva. Kroz scenarije, poglavlje će identificirati sve moguće načine dostizanja vizije Strateškog plana za biološku raznolikost do 2050. godine, te istovremeno doprinijeti ciljevima Pariškog sporazuma i post 2020 ciljevima.

Poglavlje 6. Opcije upravljanja i institucionalni aranžmani za donošenje odluka

Polazeći od činjenice da je BiH kompleksno uređena administrativna sredina, evidentna je i složenost politika, instrumenata i alata za upravljanje prirodom i prirodnim resursima.

U poglavlju 6 će biti analiziran način donošenja upravljačkih odluka, strategija, operativnih planova za upravljanje, gazdovanje i korišćenje prirodnih resursa, odnosno, generalno sektorskih politika koje imaju uticaja na stanje prirode. Između ostalog, posebno će biti analizirani efektivnost, koordiniranost i transparentnost kao relevantni elementi procesa donošenja odluka. Poglavlje će identifikovati slabe tačke i nedostajuću legislativu za održivo upravljanje prirodom i prirodnim resursima.

U cilju jačanja integralnog pristupa u donošenju odluka, biće izvršena analiza regulatornih i institucionalnih aranžmana na horizontalnoj (unutar i međusektorskoj) i vertikalnoj (međuentiteskoj, entitetskoj, kantonalnoj i lokalnoj) skali. Opcije koje se istražuju uključivat će različite instrumente politika, alate, prakse očuvanja prirode, prakse upravljanja prirodnim resursima, efekte ekonomskih poticaja, efikasnost

mjera za postizanje održive upotrebe biološke raznolikosti i usluga ekosistema, kao i mehanizme odgovornosti prema regionalnim i međunarodnim sporazumima.

Kao posebno bitni aspekti odnosa prema prirodi, analizirat će se kvalitet procesa edukacije, razvoja javne svijesti, komunikacije, uključivanja javnosti, političke volje i podrške sa aspekta očuvanja prirode i upravljanja prirodnim resursima.

Poglavlje 6 će identifikovati pozitivne prakse uključivanja javnosti u proces odlučivanja kada je u pitanju zaštita i održivo upravljanje biološkom raznolikošću i ekosistemskim uslugama.

Ovo poglavlje će identificirati održivi razvoj kao koncept strategije razvoja zemlje obzirom na nedostatak koncepta strateškog dokumenta na svim nivoima vlasti u BiH, te pozicioniranje pojma vrijednosti prirode u dokumente ovog tipa.

III Glavni setovi podataka

Procjena će se temeljiti na evidenciji koja potiče iz verifikovanih izvora. U *Procjeni* će se koristiti naučni i stručni radovi, setovi podataka ustupljeni od institucija, usvojeni strateški i planski dokumenti, izvještaji Bosne i Hercegovine prema međunarodnim tijelima, organizacijama i multilateralnim sporazumima, rezultati provedenih projekata, rezultati provedenih individualnih istraživanja u odbranjenim doktorskim i magistarskim radovima, verifikovani podaci nevladinog sektora, te posebno, dokumentirana tradicionalna znanja i prakse lokalnih zajednica. Kapacitet za izvršavanje ovih zadataka *Procjene* osnažit će se saradnjom sa različitim interesnim stranama.

IV Strateško partnerstvo i inicijative

Kao ključna tačka za implementaciju Međuvladine platforme za biodiverzitet i ekosistemske usluge (IPBES) i Konvencije o biološkoj raznolikosti (CBD) u Bosni i Hercegovini, obavezan politički partner projekta je Federalno ministarstvo okoliša i turizma. Tokom projekta će se razviti kvalitetna saradnja sa drugim relevantnim ministarstvima na svim administrativnim nivoima. Također će se razviti saradnja sa interesnim stranama različitih sektora (poljoprivreda, šumarstvo, vodoprivreda, turizam, elektroprivreda, saobraćaj i dr.). Pored BiH aktera, projektni tim sarađuje i sa svih osam zemalja učesnica u projektu, a to su zemlje iz faze I (1) projekta (Kolumbija, Etiopija, Kamerun i Vijetnam), te zemlje iz faze II (2) (Bosna i Hercegovina, Azerbejdžan, Grenada, Kambodža) razmjenjujući iskustva i naučene lekcije.

Projekat *Procjena stanja prirode i upravljanja prirodnim resursima* će ostvariti saradnju i razvijati partnerski odnos sa drugim domaćim i regionalnim projektima koji se implementiraju u cilju očuvanja i održive upotrebe biološke raznolikosti, kao i pravedne raspodjele dobiti sredstava koja potiču od korištenja biološke raznolikosti.

V Operativna struktura

Osnovna jedinica za implementaciju projekta je projektni tim, kojeg čine menadžment grupa i ko-predsjedavajući autori *Procjene*. Sve aktivnosti se realizuju u saradnji i pod rukovodstvom koordinatora, uz pomoć službenika i administratora projekta. Ko-predsjedavajući autori su nosioci izrade dokumenta *Procjene*.

Pored projektnog tima, u pripremu *Procjene* će biti uključen veći broj naučnika koji pokažu interes za učešće, a sa izborom iz različitih oblasti prirodnih i društvenih nauka. U cilju pripreme poglavlja 6 u *Procjenu* će biti uključen veći broj donosilaca odluka i praktičara, koji pokažu interes za učešće. Prema IPBES metodologiji pripreme *Procjene*, autorsko pravo je diferencirano na četiri nivoa odgovornosti (A. ko-predsjedavajući autor, B. vodeći koordinator poglavlja, C. vodeći autor i D. saradnik na poglavlju)

VI Postupak i raspored aktivnosti

Sadržaj i raspored projektnih aktivnosti je predstavljen u sljedećoj tabeli (izvod iz originalnog projektnog zadatka WCMC¹²):

Tabela 1: Planirane projektne aktivnosti u BiH

AKTIVNOST	KLJUČNE ETAPE
1. Priprema Procjene prirode u Bosni i Hercegovini	1.1: Dovođen i odobren dokument o Konceptu Procjene (Dec 2019)
	1.2: Odobreni Zaključci za donosioce odluka - najmanje jedan, a potencijalno nekoliko, koji ciljaju različite interesne grupe, ovisno o izvornom Konceptu <i>Procjene</i> (Jan 2023)
	1.3: Objavljen tehnički izvještaj <i>Procjene</i> (mogu biti virtuelni dokumenti -Jan 2023)
	1.4: Dostupan plan za distribuciju i korištenje nalaza <i>Procjene</i> (Sept 2019)
2. Identifikacija i primjena alata podrške politikama koje integrišu nalaze <i>Procjene</i> u relevantnim sektorima	2.1: Testirani alati za podršku politike i/ili metodologije s odgovarajućom skupinom korisnika (Jan 2023)
	2.2: Objavljeni alati i/ili metodologije za podršku politike (Jan 2023)
3. Identifikacija potreba i poduzimanje aktivnosti izgradnje kapaciteta u Bosni i Hercegovini	3.1: Platforma za biološku raznolikost u BiH uspostavljena (po dogovoru)

¹² WCMC provodi projekat u 4 zemlje (Bosna i Hercegovina, Azerbejdžan, Grenada, Kambodža), vidi poglavlje IV „Strateško partnerstvo i inicijative“. U Tabeli 1. nisu navedene aktivnosti za koje je zadužen isključivo WCMC

4. Program podrške za provođenje procjena u zemljama IPBES-a	4.1: Doprinos razvoju uputstava (Dec 2019, 2020, 2021 i Jan 2023)
	4.4: Razvijen program izgradnje kapaciteta (Juni 2019)
5. Razmjena iskustava sa drugim zemljama na projektu i zemljama koje su zainteresovane za provođenje procjene ekosistema	5.2: Procjene zemalja projekta uključene u IPBES katalog procjena (Jan 2023)
	5.3: Alati za podršku politici projekta i metodologije uključene u IPBES-ov Katalog alata i metodologija za podršku politici (Jan 2023)
	5.5. Saopštenja o projektu u biltenima različitih mreža, institucija, časopisima, događajima na relevantnim međuvladinim forumima i izvještajima BiH (npr. CBD-u) (2018., 2019., 2020., 2021., 2023.)

U cilju pripreme *Procjene*, tokom trajanja projekta su predviđeni sastanci interesnih strana, sastanci autora procjene, interna revizija i konsultativni proces kroz participaciju šire javnosti. Plan rasporeda glavnih koraka je predstavljen u narednoj tabeli:

Tabela 2. Postupak pripreme *Procjene stanja prirode i upravljanja prirodnim vrijednostima*

ETAPE U PRIPREMI PROCJENE	PLANIRANI VREMENSKI TOK PRIPREME PROCJENE
Prva radionica interesnih strana	17. oktobar 2019.
Priprema Koncepta Procjene	decembar 2019
Konsultacije sa zainteresiranim stranama	januar – mart 2020
Poziv za autore Procjene, odabir i popunjavanje	mart – juni 2020
Prvi autorski sastanak (Nulti nacrt)	juni (juli) 2020
Prvi nacrt Procjene uključujući internu reviziju	mart 2021
Drugi autorski sastanak	april 2021
Drugi nacrt Procjene	oktobar 2021
Eksterna revizija, konsultativni proces	oktobar 2021 – februar 2022
Druga radionica interesnih strana	februar 2022
Treći autorski sastanak	juli 2022
Finalni nacrt i Zaključci za donosioce odluka	septembar 2022
Eksterna revizija, konsultativni proces	septembar 2022 – januar 2023
Treća radionica interesnih strana	januar 2023
Finalizacija Procjene i projekta	mart 2023

Završetak projekta se očekuje u martu 2023. godine, nakon usvajanja Zaključaka za donosioce odluka i pripreme finalnog izvještaja o realiziranom projektu.

VII Komunikacija i doseg informacija o Procjeni

U cilju komunikacije sa širokim krugom interesnih strana, uključujući širu javnost, projektni tim će pripremiti odgovarajuću strategiju i modele. Strategija će imati za cilj: (a) razvoj participatornog učešća u konsultativnom procesu revizije prvog i drugog nacrtu *Procjene*, (b) pravilno, pravovremeno i redovno informisanje interesnih strana o progresu projektnih aktivnosti, (c) pravilno informisanje šire javnosti o značaju, progresu i zaključcima *Procjene*. Aktivnosti projekta će biti redovno i pravovremeno objavljene i na web stranici Projekta¹³, kao i kroz medijski prostor u BiH. Komunikacija sa interesnim stranama će se odvijati putem web stranice, email razmjene i po potrebi, ustaljenim načinima kancelarijskog poslovanja.

VIII Izgradnja kapaciteta na projektu

Jedan od ključnih ciljeva projekta je izgradnja kapaciteta za:

- a) razvoj saradnje između naučne zajednice sa jedne strane i donosilaca odluka sa druge,
- b) razvoj participatornog konsultativnog procesa u cilju izgradnje kapaciteta civilnog društva za donošenje odluka koje se odražavaju na stanje prirode,
- c) pripremu modela i scenarija i njihovo korištenje u procesu donošenja odluka koje se odnose na stanje prirode,
- d) implementaciju odluka multilateralnih okolinskih sporazuma čiji je član BiH,
- e) generisanje novih istraživanja i znanja neophodnih za informisano donošenje odluka koje se odražavaju na stanje prirode,
- f) korištenje rezultata *Procjene* u donošenju odluka koje se odražavaju na stanje prirode.

Na ovom projektu gradnja kapaciteta će biti provedena kroz poseban program uključivanja mlađih saradnika u realizaciju aktivnosti i samu pripremu *Procjene*. Mlađi saradnici će biti podsticani i potpomognuti u realizaciji vlastitih istraživanja za master i doktorske teze, pripremi naučnih radova, analizi postojećih setova podataka itd., kroz mentorstvo kompetentnih saradnika na projektu. Pored navedenog, projektni tim će učestvovati u zajedničkoj gradnji kapaciteta, koju WCMC provodi za sve četiri zemlje koje implementiraju ovaj projekat.

¹³ www.procjenaprirode.ba